

Juhla. 29.8. Herran edelläkävijän ja kastajan Johanneksen mestaus

Aamupalveluksen evankeliumi

(Matt. 14: 1 – 13)

”Siihen aikaan neljännesruhtinas Herodes kuuli Jeesuksesta. Hän sanoi hovimiehilleen: ”Se on Johannes Kastaja. Hän on herännyt kuolleista, siksi hänessä vaikuttavat nuo voimat.” Herodes näet oli pidättänyt Johanneksen, pannut hänet kahleisiin ja heittänyt vankilaan. Tämän hän oli tehnyt veljensä Filippoksen vaimon Herodiaan tähden, sillä Johannes oli sanonut hänelle: ”Sinun ei ole lupa elää hänen kanssaan.” Herodes olisi halunnut surmata Johanneksen mutta pelkäsi kansaa, joka piti Johannesta profeettana. Sitten Herodes vietti syntymäpäiviään ja Herodiaan tytär tanssi vieraille. Tyttö miellytti Herodesta niin, että tämä valalla vannoen lupasi antaa hänelle mitä hän vain pyytäisi. Äitinsä yllytyksestä tyttö sanoi: ”Anna minulle nyt heti vadilla Johannes Kastajan pää”. Kuningas tuli pahoille mielin, mutta koska hän oli vieraittensa kuullen vannonut valan, hän käski täyttää pyynnön. Hän lähetti vankilaan sanan ja käski mestata Johanneksen. Tämän pää tuotiin vadilla ja annettiin työlle, ja tyttö vei sen äidilleen. Johanneksen opetuslapset tulivat sitten hakemaan ruumiin ja hautasivat sen. Sen jälkeen he menivät kertomaan Jeesukselle, mitä oli tapahtunut. Kuultuaan tästä Jeesus lähti veneellä autiolle seudulle yksinäisyyteen. Mutta tieto levisi, ja kaupungeista lähti paljon väkeä maitse hänen peräänsä.

Sama kertomus löytyy niin Markukselta (Mark. 6: 14 - 29) kuin Luukkaalta (Luuk. 9: 7 – 9). Matteus on lyhentänyt Markuksen kertomusta. Johannes Kastajan kuolemasta kirjoitti myös juutalainen historioitsija Josephus.

Neljännesruhtinas on Herodes Antipas, Herodes Suuren poika. Herodes Suuren kuoltua hänen kuningaskuntansa oli jaettu osiin ja Herodes Antipas hallitsi Galileaa ja Peraiaa. Herodes Antipas oli nainut veljensä Filippoksen vaimon Herodiaan. Filippos oli vielä elossa ja Herodes Antipas otti eron edellisestä vaimostaan. Johannes Kastaja moitti Herodes Antipasta syyttäen häntä aviorikoksesta. Tilanne oli myös senkin takia ongelmallinen, että sekä Filippos että veljensä Herodes Antipas olivat sukua Herodiaalle. Mooseksen laki oli tässä kohtaa hyvin ankara määräten kuolemantuomion (3. Moos. 18: 16; 20: 10, 21).

Herodias halusi Johanneksen kuolemaa. Herodes ei aluksi suostunut siihen. Markuksen evankeliumin mukaan syynä oli se, että Herodes pelkäsi Johannesta ja kuunteli sekä suojeli Johannesta. Matteuksen evankeliumin mukaan Herodes pelkäsi kansaa, joka piti Johannesta profeettana.

Herodiaan tytär oli historioitsija Josephuksen mukaan nimeltään Salome. ”Valalla vannon lupasi antaa hänellä mitä vain hän pyytäisi”. Tähän voi sisältyä jokin lakiin liittyvä asia, joka velvoitti kuningasta toimimaan lupaamallaan tavalla. Valan rikkomisesta olisi ehkä tullut poliittisia seurauksia. Evankelistat pehmentävät kuninkaan käyttäytymistä mainiten, että ”Kuningas tuli pahoille mielin.” Tälle kohtaa tekstistä löytyy yhtymäkohtia Vanhaan testamenttiin (Ester 5: 3, 6, 7: 2 ja 1. Kun. 13: 8, 19: 2, 10, 14).

Historioitsija Josephuksen mukaan Johannes Kastaja oli vankilassa Machaeruksessa, silloisessa linnoituksessa, joka sijaitsi 25 kilometrin päässä Jordan -joen suusta Kuolleen Meren itäpuolella nykyisen Jordanian alueella. Tämä merkitsee sitä, että Johanneksen pään tuominen olisi kestänyt useita vuorokausia. Sekin on mahdollista, että Herodes Antipaan syntymäpäivät olisi vietetty tuossa linnoituksessa. Toiset tutkijat olettavat syntymäpäivien olleen Galileassa ja Johannes Kastajan vankila olisi ollut myös tällä alueella.

”He menivät kertomaan Jeesukselle, mitä oli tapahtunut.” Tällä lauseella Johannes Kastajan kuolema linkitetään evankeliumien keskushenkilöön, Jeesukseen. ”Kuultuaan tästä” Jeesus vetäytyi yksinäisyyteen. Miksi Jeesus vetäytyi yksinäisyyteen? ”Tämä” voi viitata siihen, että Jeesus kuuli Herodeksen pitävän Jeesusta ylösnousseena Johannes Kastajana. Jos Herodes nyt toimisi aikaisemman toimintansa mukaisesti, hän tappaisi Jeesuksen. Vielä ei ollut pelastavan kuoleman aika, siksi Jeesus vetäytyi yksinäisyyteen.

Ortodoksinen kirkko korostaa Johannes Kastajan olleen Jeesuksen edelläkävijä, myös Tuonelassa. Kirkko laulaa Johannes Kastajan mestauspäivän aamupalveluksen kiitosstikiroissa: ”Jumalasta saarnaava kieli, Kristuksen julistaja lähetetään ennalta tuonelassa olevien tykö”.

Juhlan epistola

(Ap.t. 13: 25 - 33a)

”Niinä päivinä, kun Johannes oli matkansa päässä, hän sanoi: ”En minä ole se, joksi te minua luulette. Minun jälkeeni tulee toinen, jonka kenkiäkään minä en kelpaa riisumaan.” Veljet, Abrahamin jälkeläiset, ja te muut, jotka pelkätte Jumalaa! Juuri meille on lähetetty sanoma tästä Pelastajasta. Jerusalemlaiset ja heidän hallitusmiehensä eivät tajunneet, kuka Jeesus oli. He tuomitsivat hänet, mutta näin he panivat täytäntöön profeettojen sanat, joita joka sapattina luetaan. Mitään syytä kuolemantuomioon he eivät voineet esittää, mutta silti he vaativat Pilatusta

teloittamaan hänet. Kun he olivat toteuttaneet kaiken, mitä hänestä oli kirjoitettu, he ottivat hänet ristipuulta ja panivat hautaan. Mutta Jumala herätti hänet kuolleista. Hän ilmestyi sitten usean päivän aikana niille, jotka yhdessä hänen kanssaan olivat tulleet Galileasta Jerusalemiin. Nämä ovat nyt hänen todistajiaan, he todistavat hänestä Israelin kansalle.”Me julistamme teille ilosanoman: Minkä Jumala lupasi meidän isillemme, sen hän on täyttänyt meille, heidän lapsilleen. Hän on herättänyt Jeesuksen kuolleista.”

Kyseessä on osa apostoli Paavalin puheesta, jonka hän piti ensimmäisen lähetysmatkansa yhteydessä sapattina Pisidian Antiokian synagogassa. ”Kun Johannes oli matkansa päässä” merkitsee lain ja profeettojen ajan loppumista (Luuk. 16: 16) ja uuden aikakauden alkua (Luuk. 3: 16).

Johanneksen sanat: ”En minä ole se, joksi te minua luulette. Minun jälkeeni tulee toinen, jonka kenkiäkään minä en kelpaa riisumaan” on Paavali todennäköisesti osoittanut mahdollisille Johanneksen oppilaille, joita oli edelleen olemassa (vrt. Apollos, Ap.t. 18: 24 – 25; 19: 3).

Nyt Paavali siirtyy julistamaan Kristuksesta. Tämä materiaali on tuttua Pietarin julistuksesta. Kuulijoina ovat ”israelilaiset” (Ap.t. 13: 16), ”Abrahamin jälkeläiset” ja te muut, jotka pelkääte Jumalaa”. Abrahamin jälkeläiset tarkoittaa siis juutalaisia ja muut Jumalaa pelkäävät pakanoita. Sanoma Pelastajasta on tarkoitettu siis kaikille.

Jerusalemlaiset ja heidän hallintomiehensä viittaa Jerusalemin temppelin suuren neuvoston jäseniin, jossa oli ylipappeja, lainopettajia ja saddukeuksia (fariseusten osuus Jeesuksen lopullisessa tuomitsemisessa on ainakin osittain kiistanalainen asia). Aukkaita ei mainita, mutta korostamalla jerusalemlaisia Kristuksen tuomitsemisessa tulee selvä ero galilealaisten ja jerusalemlaisten välille. Se ero Pietarin ja Paavalin puheessa on, että Paavali ei voi syyttää diasporassa asuvia Jeesuksen murhasta ja kutsua heitä sen takia katumukseen. Jerusalemlaiset toteuttivat tietämättään Jumalan pelastussuunnitelmaa (Luuk. 13: 33, Ap.t. 3: 18). He tuomitsivat syyttömän (Ap.t. 3: 13 – 14).

Paavali jatkuvasti korostaa, että Vanhan testamentin profetian oikea ymmärtäminen osoittaa, että Jeesus on Messias (Kristus, Voideltu). Jopa se, että juutalaisten johtomiehet kielsivät Hänet, osoittaa Hänet Messiaaksi (vrt. Ps. 2: 1 – 2; 118: 21 – 22; Jes. 53: 1 – 9).

”Juuri meille on lähetetty sanoma tästä Pelastajasta”. Hieman myöhemmin, tämän päiväisen tekstin jälkeen, kerrotaan, miten Pelastaja vaikuttaa: ”hänen ansiostaan teille julistetaan synnit anteeksi, ja

hänen ansiostaan jokainen, joka uskoo, tulee vanhurskaaksi (Ap.t. 13: 38). Ihminen voi olla Jumalan yhteydessä ja elää Hänen antamiensa käskyjen mukaan.

”He ottivat hänet ristinpuulta ja panivat hänet hautaan” vaikuttaa ilmaisevan, että murhaajat ottivat Jeesuksen ristiltä ja hautasivat Hänet. Näyttäisi siltä, että Paavali sivuuttaa tässä Joosef Ariamatialaisen toiminnan. Voi olla, että Paavalin puheen taustalla ovat isien perinnäissäännöt koskien ristiinnaulitun ruumiin kohtaloa: ruumista ei saanut jättää yöksi paaluun tai puuhun (5. Moos. 21: 22 – 23). Kun seuraavassa jakeessa sanotaan: ”Mutta Jumala herätti hänet kuolleista”, niin Paavali korostaa Jumalan toimintaa. Paavalin puheessa murhaajat hautasivat Jeesuksen, eikä hän mainitse Joosef Arimatialaista. Paavalin tekemä muutos voi johtua halusta tehostaa puhetta ja korostaa Jumalan toimintaa. Kristuksen ylösnousemus on Apostolien tekojen ilosanoman keskus.

Jeesus ilmestyi evankeliumien mukaan useita kertoja, niin Jerusalemissa, kuin Galileassa ja matkalla Emmaukseen. Ennen Pyhän Hengen vuodatusta Juudas Iskariotin tilalle valittiin ylösnousemuksen todistajaksi Mattias. Ylösnousemusta piti kaikkien apostolien julistaa. ”Sinä olet minun Poikani, tänä päivänä minä sinut synnytin.” on lainaus Psalmeista (Ps. 2: 7).

Evankeliumi on suomeksi ”ilosanoma” tai ”hyvä uutinen”. Luukkaan ajattelussa on kaksi aikakautta. Lupauksen aika on lupauksen antamisesta eteenpäin. Lupauksen toteuttamisen aika jatkaa lupauksen aikaa. Nyt lupaus on täytetty. Se tapahtui, kun Jumala herätti Jeesuksen kuolleista. Kyseessä on Kristuksen ylösnousemisen juhla.

Juhlan evankeliumi

(Mark. 6: 14 – 30)

”Siihen aikaan kuningas Herodeskin kuuli Jeesuksesta, sillä hänen nimensä tunnettiin jo laajalti. Ihmiset sanoivat: ”Johannes Kastaja on herännyt kuolleista, siksi hänessä vaikuttavat nuo voimat.” Toiset sanoivat, että hän oli Elia, toiset, että hän oli profeetta, sellainen kuin profeetat olivat olleet. Kun Herodes kuuli Jeesuksesta, hän sanoi: ”Johannes, se mies, jonka minä mestautin, on herännyt kuolleista.” Herodes oli näet pidättänyt Johanneksen, pannut hänet kahleisiin ja teljennyt vankilaan. Tämän hän oli tehnyt veljensä Filippoksen vaimon, Herodiaan tähden. Hän oli nainut Herodiaan, mutta Johannes oli sanonut hänelle: ”Sinun ei ole lupa elää veljesi vaimon kanssa.” Herodias ei sietänyt Johannesta ja olisi halunnut tappaa hänet, mutta ei voinut, koska Herodes pelkäsi Johannesta. Herodes tiesi hänet hurskaaksi ja pyhäksi mieheksi ja suojeli häntä. Hän kuunteli Johannesta mielellään, vaikka tämän puheet usein jäivätkin vaivaamaan häntä. Sopiva tilaisuus

Herodiaalle tarjoutui, kun Herodes syntymäpäivänään järjesti pidot hoviherroilleen ja sotaväen päälliköille sekä Galilean johtomiehille. Herodiasin tytär tuli silloin sisään ja tanssi, ja Herodes ja hänen pöytävieraansa olivat ihastuksissaan. Kuningas sanoi työlle: ”Pyydä minulta mitä vain tahdot, niin minä annan sen sinulle.” Ja hän lupasi ja vannoi: ”Mitä ikinä minulta pyydät, sen minä annan, vaikka puolet valtakuntaani.” Tyttö meni ulos ja kysyi äidiltään: ”Mitä minä pyytäisin?” Äiti vastasi: ”Pyydä Johannes Kastajan päätä.” Tyttö kiiruhti heti takaisin kuninkaan luo ja sanoi: ”Tahdon, että annat minulle nyt heti vadilla Johannes Kastajan pään.” Kuningas tuli pahoille mielin, mutta koska hän oli vieraittensa kuullen vannonut valan, hän ei voinut vastata kieltävästi. Hän antoi heti pyövelille käskyn, että tämän oli tuotava Johanneksen pää. Pyöveli meni vankilaan ja mestasi siellä Johanneksen. Sitten hän toi pään vadilla ja antoi sen työlle, ja tyttö antoi pään äidilleen. Kun Johanneksen opetuslapset kuulivat tästä, he tulivat hakemaan ruumiin ja veivät sen hautaan. Apostolit kokoontuivat taas Jeesuksen luo ja kertoivat hänelle, mitä kaikkea olivat tehneet ja mitä opettaneet.”

Sama kertomus on Matteuksella (Matt. 14: 1 – 12) ja Luukkaalla (Luuk. 9: 7 – 9). Markus on sijoittanut tämän kertomuksen sillä tavoin, että ennen tätä kertomusta Jeesus lähettää opetuslapsensa julistamaan kääntymistä ja tämän kertomuksen jälkeen opetuslapset palaavat lähetysmatkaltaan Jeesuksen luo. Tällä sijoittelulla Markus osoittaa, mikä kohtalo voi olla evankeliumin julistajalla.

Kyseessä on kuningas Herodes Antipas, yksi Herodes Suuren pojista. Markus käyttää hänestä sanaa kuningas, mutta todellisuudessa hän oli neljännesruhtinas. Hän toimi hallitsijana 4 e.Kr – 39 j.Kr. Teksti antaa vaikutelman, että Jeesus ei muodostanut Herodekselle poliittista uhkaa. Ihmiset samaistivat Jeesuksen joko profeetta Eliaaseen tai että Jeesus oli joku profeetoista (vrt. Mark. 8: 28). Profeetta Eliaan odotettiin tulevan aikojen lopussa (Mal. 3: 1, 23). Joku muu profeetta liittyy Moosekseen, joka ennusti tulevasta profeetasta, joka olisi Mooseksen kaltainen (5. Moos. 18: 15). Herodes itse ajatteli, että Jeesus on ylösnoussut Johannes Kastaja. Tämän ajatuksen kautta Markus pääsee kertomaan Johannes Kastajan kohtalon.

Johannes Kastaja oli arvostellut kuningasta tämän avioliitosta Herodiasin kanssa, sillä Herodias oli ollut avioliitossa Herodes Antipaahan veljen kanssa ja se oli juutalaisessa ajattelussa este avioliitolle. Tekstissä mainitaan, että veljen nimi oli Filippos. Tämä on todennäköisesti väärin. Herodias oli kyllä ollut naimisissa Herodes Antipaahan veljen kanssa, mutta tämä ei ollut Filippos vaan toinen veli, jonka nimi myös oli Herodes. Erehdys on ymmärrettävä, Herodes Suurella on kaikkiaan kymmenen vaimoa, paljon lapsia ja lapsenlapsia. Lisäksi oli solmittu suvun sisäisiä avioliittoja. Herodiaskin oli Herodes Suuren lapsenlapsi!

Markus laittaa Johanneksen kuoleman Herodiaan syyksi. Historioitsija Josephus pitää syynä Johannes Kastajan kasvavaa poliittista uhkaa Herodesta kohtaan. Markus on voinut saada Vanhan testamentin kertomuksesta Isebelistä vaikutteita siihen, miten hän kuvaa Herodiasta (vrt. 1. Kun. 21). Herodias ei kyennyt toimimaan, sillä Herodes pelkäsi Johannes Kastajaa.

Herodeksen syntymäpäivillä oli koolla hoviherrat, sotaväen päälliköt ja Galilean johtomiehet. Viimeksimainittu johtomies tarkoittaa korkea-arvoisia hovin jäseniä, sillä ei tarkoiteta korkea-arvoisia juutalaisia. Todennäköisin paikka juhlille on Herodeksen pääkaupunki Tiberias Galileassa. Historioitsija Josephus mainitsee, että Johannes Kastaja teloitettiin Machaeruksen linnoituksessa, joka sijaitsi Jordanin itäpuolella nykyisen Jordanian alueella. On myös mahdollista, että Herodes olisi kutsunut vieraansa syntymäpäivilleen tähän linnoitukseen.

Herodes ja hänen pöytävieraansa ihastuivat Herodiaan tyttären tanssiin ja Herodes lupasi: ”Mitä ikinä minulta pyydät, sen minä sinulle annan, vaikka puolet valtakuntaani.” Historioitsija Josephuksen mukaan tyttären nimi oli Salome. Herodeksen kysymys vastaa sitä kysymystä, minkä kuningas Kserkses (myös muodossa Ahasverus) kysyi Esteriltä (Ester 5: 3). Esterin kirjasta löytyy myös toinen yhteys kertomukseen Johannes Kastajan teloittamisesta. ”Neito miellytti haareminvalvojaa, ja hän pääsi tämän suosioon” (Ester 2: 9). Samoin Esterin kirjan ensimmäisen luvun maininta pidoista kuninkaan ruhtinaille ja ylimmille virkamiehille muistuttaa Herodeksen syntymäpäivien juhlaa. Mutta tätä kuvausta Johannes Kastajan teloituksesta ei kuitenkaan voida pitää Esterin kirjan tapahtumien sovittamisena Johannes Kastajan kohtaloon.

Näyttää siltä, että Herodiaan tyttären tanssi oli Herodiaan suunnittelema. Hän tiesi heti, mitä tyttären piti pyytää Herodekselta. Jos tämä olettaus pitää paikkansa, niin Herodes Antipas johdatettiin ansaan. Johannes Kastajan pää vadilla saa lukijan tuntemaan inhoa.

”Kuningas tuli pahoille mielin” vannottuaan typerän valan. Sen Vanhan testamentin malli on Jeftan vala, jonka tuloksena hän uhraisi ainoan lapsensa uhriksi Herralle (Tuom. 11: 29 – 40).

Herodes Antipas vannoi valan ja Herodiaan tyttären pyynnön vuoksi hän joutui valintatilanteeseen. Hänen oma maineensa ja uskottavuutensa oli hänelle tärkeämpi kuin Johannes Kastajan henki. Lopputulos oli, että sotilas toi tyttärelle Johanneksen pään vadilla ja tyttö antoi sen äidilleen Herodiaalle.

”Kun Johanneksen opetuslapset kuulivat tästä, he tulivat hakemaan ruumiin ja veivät sen hautaan.”
Tämä muistuttaa Kristuksen hautausta (Mark. 15: 45 – 46).

”Apostolit kokoontuivat taas” sisältää yksityiskohdan, jolla Markus helpottaa lukijaa. Kun Jeesus lähetti, Hän lähetti opetuslapsensa. Nyt Markus kuvaa heidän palaavan apostoleina. Myöhemmin Markus käyttää heistä nimitystä opetuslapsi. Nähtävästi tässä kohdassa Markus käyttää nimitystä apostoli, jotta he eivät sekaantuisi edellä mainittuihin Johannes Kastajan opetuslapsiin.